

روانشناسی آنان)، با نظرات روانشناسان و آنچه که علم جدید به آن رسیده مطالب ذکر شده را اثبات کرده، که آیا اثرات روانی رنگ در قرآن مورد توجه قرار گرفته؟ آثار زیست شناختی این رنگها از منظر قرآن چه می باشد؟ با بررسی های انجام شده مشخص گردید که آیات متعددی در قرآن پیرامون رنگهای زرد، آبی، قرمز، سبز و سفید، سیاه وجود دارد که در هر یک از آیات اثرات روانی رنگ با توجه به آن چه در علم روانشناسی بیان شده مد نظر قرار گرفته و رنگ به کار رفته در آیات همان موقعیت و اثر روحی و روانی را مورد تاکید قرار داده است.

کلید واژه:

قرآن، رنگ، روانشناسی رنگ، رنگ در قرآن، رنگها.

مقدمه

خداوند متعال آفریدگار رنگهای اصلی - و آنچه از ترکیب و تجزیه آنها بدست می آید- است و همه رنگها آفیده دست هنر آفرین اوست.

هو الله الخالق الباری المصور له الاسماء الحسنی. (حشر، ۲۵)

اوست خداوند، خالق و سازنده و مصور و تمام اسمای حسنی از آن اوست.

تدبیر آفریدگار در خلق رنگهای موجود در عالم هستی است. خداوند آن چنان زیبایی خاصی به مخلوقات می دهد که هر کدام در جایگاه مخصوص خود جلوه گر می شوند.

واضح است که تاثیر انسان از رنگ، ماهیت کاملاً روانی داشته و به طور غیر مستقیم در هنجارها، واکنش ها و رفتارهای فرد موثر است. اما باید توجه داشت؛ وقتی که از رنگها و اثرات جسمی و روحی آن بحث می کنیم، نباید انتظار اثرات شدید و قابل احساسی برای همه داشت، بلکه اثراتی جزئی است زیرا در طول مدت طولانی روی هم انباشته می شود آثار و نتایج گسترده ای را در زندگی انسان بر جای می گذارد. (صبور اردوبادی، ۳۷/۲)

ارتباط درک ما از زیبایی با رنگ، بسیار ساده و فوری است و اگر هم هیچ شناخت تئوریک نسبت به رنگ نداشته باشیم، بطور غریزی در موقعیتی قرار داریم که رنگ به راحتی در ما نفوذ می کند و عمق و تونالیته آن یعنی کیفیت عینی آن با بعضی از احساسات و تالعات ما آمیخته می گردد». (اولیوریو فراری، ۹۰)

از آن جا که قرآن، از رنگهای گوناگون سفید، سیاه، سرخ، سبز و... یاد شده. در این طرح ما به

روانشناسی رنگها و منظر قرآن

آثار تربیتی از

طیبه زین العابدین، عضو هیئت علمی دانشگاه آرد

اسلامی و جامعه سیرجان

چکیده:

امروزه نقش رنگ در زندگی بشر کاملاً مشخص شده است رنگها بر روان انسان ایجاد تحول و دگرگونی می نماید و امور او را تحت سیطره خود در می آورد. هرآنچه در طبیعت وجود دارد به نوعی با ساختمان روحی و جسمی انسان مرتبط است. رنگهای موجود در طبیعت در واقع، تعدیل کننده نیازهای روحی و روانی انسان اند همچنین تامین کننده سلامت چشم و تعادل در جسم و روح نیز می باشد. در اسلام توجه خاصی به مساله رنگ شده و بیان دستورات بسیار در باره رنگ لباس و تاثیر پذیری نامحسوس و کلی آن در زندگی حاکی از این مهم می باشد. رنگهای بیان شده در قرآن کریم هم از این نکته مستثنی نمی باشند، در این طرح ما قصد داریم به بررسی این موضوع پرداخته که در قرآن کریم از چه رنگهایی یاد شده و بیشترین رنگ به کار رفته در قرآن، چه رنگی است و با تطبیق آیات قرآن (که راجع به رنگ جمادات، نباتات و موجودات و اثرات

بررسی این موضوع می‌پردازیم که در قرآن کریم از چه رنگهایی یاد شده و بیشترین رنگ به کار رفته در قرآن، چه رنگی می‌باشد و به تطبیق این آیات با نظرات روانشناسان و آنچه که علم جدید به آن رسیده می‌پردازیم

نتیجه‌یافته و بحث نور

نور به عنوان مهم‌ترین عامل در تشخیص و دیدن رنگ همواره مورد توجه بوده است. رنگ‌ها در نور به وجود می‌آیند. نور خورشید بی‌رنگ است و رنگین کمان نشان می‌دهد که تمام رنگ‌ها، در نور سفید وجود دارند. نور از خورشید می‌آید، بازتاب تشعشعات نور از اشیاء، رنگ آنها را تشکیل می‌دهد. اشعه خورشید از طول موج‌های مختلف تشکیل شده که هفت رنگ اصلی و فرعی داشته. ماوراء بنفش و مادون قرمز و غیره. «که تاکنون سیصد هزار رنگ برای بشر شناخته شده است و دانشمندان در زمینه رنگ‌شناسی آثار و خواص آن تحقیقات مفصل کرده»^۱.

نور عبارت است از انرژی الکترو مغناطیسی که رفتار ذره‌ای و موجی دارد. «طیف امواج الکترومغناطیسی دارای طول موج‌های متفاوتی = یک میلیونیم متر است)، تا بیش از هزار کیلومتر متغیر می‌باشد. نور دارای طول موج کوتاه‌تر از ۳۸۰ و بلندتر از ۷۶۰ نانومتر قابل رویت نیستند»^۲.

در قرآن کریم راجع به انعکاس نور در دریا می‌خوانیم: «یا همچون ظلماتی در یک دریای عمیق و پهناور که موج آن را پوشانده و برفراز آن موج دیگری و برفراز آن ابری تاریک است، ظلمتهایی است یکی برفراز دیگری، آن گونه که هرگاه دست خود را خارج می‌کند ممکن نیست آن را ببیند! و کسی که خدا نوری برای او قرار نداده، نوری برای او نیست»^۳.

شعاع (پرتو) نور از ۷ رنگ تشکیل شده که هنگام برخورد شعاع آن با آب، این ۷ رنگ از یکدیگر متمایز می‌گردند.

« هنگامی که شعاع نوری از عمق اقیانوسها می‌گذرد. لایه بالایی، رنگ قرمز را در ۱۰ متر اول جذب می‌کند. اگر غواصی به عمق ۳۰ متری فرو رود و در آنجا زخمی شود، قادر به دیدن خون خود نیست چون نور قرمز به این عمق نمی‌رسد. به همین صورت، رنگی که بعد از قرمز جذب می‌شود، پرتوهای نارنجی رنگ می‌باشد. سپس در عمق ۵۰ متری پرتوهای زرد، در

عمق ۱۰۰ متری پرتوهای سبز، در عمق ۲۰۰ متر به بالا پرتوهای آبی جذب می‌شوند. بدین ترتیب اقیانوسها بطور تصاعدی تاریک می‌شوند و جالب اینکه این تاریکی در لایه‌های نور و در نتیجه موانعی که موجب از بین رفتن آن می‌گردد، شکل می‌گیرد.

پرتوهای نور که حاصله از نور خورشید می‌باشد توسط ابرها جذب می‌شود. بعضی از این پرتوها در هنگام بازگشت نور تجزیه شده و باعث پیدایش لایه ای از تاریکی در زیر ابرها می‌گردد»^۴.

* رنگ در قرآن

دقیق‌ترین تعریف علمی رنگ این است: رنگ یک انعکاس مرئی است که در اثر عبور یا انتشار یا بازتاب ترکیب رنگ‌ها توسط اشیاء به وجود می‌آید.^۵

مفهوم رنگ دامنه‌ها و ابعاد گسترده‌ای دارد، برخی از تاثیرات رنگ‌ها دارای معنی یگانه‌ای در سراسر جهان هستند. رنگ‌هایی که در طیف رنگ‌ها در ناحیه قرمز قرار دارند به عنوان رنگ‌های گرم شناخته می‌شوند که این دامنه‌اش از احساسات گرم و صمیمانه تا احساس خشم و عصبانیت متغیر است.^۶ لازم است برای درک هر چه بهتر رنگ ویژگی‌های آن را در آیات قرآن کریم مورد مطالعه و بررسی قرار دهیم. در قرآن کتاب هدایت و تکامل بشر، با اشاره به هدایت تکوینی خداوند در آفرینش طبیعت، انسان را متوجه تاثیر غیر مستقیم محیط اطرافش کرده و در خلال آن اشاره به تاثیر روانی رنگها در انسان می‌نماید^۷.

آیات متعددی پیرامون رنگهای گوناگون سفید، سیاه، سرخ، سبز و... آمده که به مطالب جالب و بی نظیری اشاره کرده و نشانه عمیق بودن مسائل مطرح شده در این کتاب مقدس است.

* ۱- رنگ زرد

رنگ زرد در رنگ موجود در طیف نور خورشید بین نارنجی و سبز قرار گرفته و از جمله رنگهای روشن به حساب می‌آید. پرتوهای زرد حاصل جریانات مغناطیسی مثبتی هستند که القاکننده و محرکند. این پرتوها اعصاب را تقویت کرده و توانایی ذهنیت برتر را به تحریک وای دارند. «به رنگ‌های گرم مثل زرد، قرمز، نارنجی، رنگهای "پیشرو" نیز می‌گویند زیرا چشم را به طرف خود جلب کرده»^۸.

به رنگ زرد و برخی از انواع آن در پنج آیه از آیات قرآن مجید اشاره شده.

«آن ماده گدوی است زرد یک دست خالص، که رنگش بینندگان را شاد می‌کند.»
 بازترین ویژگی این رنگ در آیه تولید شادی آرامش و خوشحالی در روحیه انسان است. که به خوبی شاد دهنده خاصیت فرج بخشی و نشاط آوری رنگ زرد می‌باشد. که باعث بروز بشاشیت در فرد و تحریک معبتهی ذهنی می‌شود و در ماهیچه‌ها نیز انرژی تولید می‌کند. این آیه ماجری گدویی است که حد و بند برای یافتن قاتل فردی از قوم حضرت موسی (ع) دستور داد که یی و زکر شده باشد و زرد یک دست بوده که رنگ آن بینندگان را شاد و خوشحال می‌کند. فرج کنده.

در قرآن کریم می‌بینیم تعیین رنگ گاو به رنگش چگونه است. زیرا رنگ دلالت بر تعیین چیزها دارد و برتی زمین و تشخیص خبیه یک عام موثر است.

کلمه «تسرا» به معنای خوشحالی حقیقی و درونی می‌باشد. چرا که از ماده «سر» به معنای «پنهان» گرفت شده است. این شادی ممکن است آشکار نشود. لذا از ماده «فرح» استفاده نکرده است. ذکر این نکته لازم است که نقیض «سر»، «حزن» است و نقیض «فرح»، «غم» و اندوه است. از ضمیمه بررسی‌های انجام گرفته مشخص شده که «رنگ زرد» باعث آرامش و سرور بصری انسان می‌شود.

شهید پاکتراد بین نوع زرد زرد نیمویی دانسته و گفته است رنگ زرد نیمویی، مخصوص بهجت آوری و مسرت بخشی است.

⊗ ویژگیهای گاو زرد:

رنگ زرد شادی آور به ضمیمه که بر دوشنده شیر اثر مضروب می‌گذارد و باعث می‌شود دوشیدن بهتر انجام گیرد و این اشاره به ترویجی رنگ است که اسلام به آن اشاره کرده است.^{۱۰}
 از سوی دیگر، پشه و بسیاری از حشرات از رنگ زرد گریزانند. در بعضی باغ‌ها برای دور شدن حشرات از لامپ‌های زرد استفاده می‌کنند.^{۱۱}

ممکن است گدوانی که چنین رنگی دارند از حملات پشه‌ها در امان و مصون باشند، به نوعی که به بیماری‌هایی که ناقل آن پشه است، مبتلا نشوند و بانیع انسان را هم دچار نسازند. در روایات هم اشاره به استحباب استفاده از شیر گاو زرد شده است.

شهید پاکتراد در جایی اشاره کرده‌اند که در کتب اسلامی ذکر شده، انتخاب گوسفند سیاه و گاو زرد برای شیر و خوردن با عسل و خرما مستحب است که این مطلب از معجزات اسلام و قرآن است.

یکی از بهترین نژادهای گاوهای شیری در جهان گاو «جرسی» (Jersey) یا جرزی است. نژاد جرسی از نظر جثه کوچکترین نژاد در بین نژادهای شیری است. نژادی زودرس است دارای رنگ زرد آهویی یکدست و گاهی همراه با لکه‌های سفید می‌باشد. که شیر جرسی‌ها در مقایسه با سایر نژادها بیشترین درصد چربی و همچنین مواد جامد بدون چربی را دارد. جرسی‌ها نسبت به تمامی نژادهای دیگر زودتر بالغ می‌شوند و سریعتر به اوج تولید شیر می‌رسند. شیر نژاد جرسی به علت کاروتن زیاد زرد رنگ می‌باشد. گاوهای جرسی به خصوص نژادی شهرت دارند.

نیمویی کم‌رنگ نمایانگر قدرت عقلانی زیاد است پرتوهای زرد حاصل جریانات مناطیسی مثبتی هستند که اتفاقکننده و محرکند. این پرتوها اعصاب را تقویت کرده و توانایی ذهنیت برتر را به تحریک و آمی دارند. این همان رنگی است که اعصاب حرکتی را فعال نموده و در عضلات انرژی تولید می‌کند.^{۱۲}

می‌توان از این پیام قطعی آیه تجاوز کرد و آن را به جاهای دیگر هم سرایت داد. مثلا می‌توان گفت گاو زرد ملاک نیست. بلکه هر حیوان دیگر و هر چیز دیگری که رنگش شاد باشد محبوب است. این رنگ برخلاف انتظار در مسائل تربیتی و استفاده آن در اماکن آموزشی و پرورشی حائز اهمیت است. چرا که این رنگ یک نوع حالت تحریک‌کننده ذهنی و هوشی دارد که شدیداً موجب تقویت فکر انسان می‌گردد.^{۱۳}

⊗ ۱-۲- زرد چوبی

خداوند در آیه ۲۰ سوره حدید در نکوهش زندگی دنیوی و عدم ثبات و ناپایداری آن به همراه تمثیلی می‌فرماید: ﴿ثم یهیج فتراه مصفرا ثم یكون حطاما﴾.^{۱۴}
 «سپس (کشت) خشک می‌شود آن را زرد رنگ بینی؛ سپس خاشاک شود»
 زرد در مقابل سبز قرار دارد، زرد خصلت تغییر دارد.^{۱۵} که در این آیه بدان اشاره شده که کشت و زرع از حالت سبزی و نشاط و تازگی خارج شده و خشک و زرد گردیده است.

۱-۲- زرد و بی روح

رنگ زرد در مرتبه بری کشت زرد ختکیده و خرد و ریز شده اید به کار رفته است که باد آن را به هر سو می‌پرکند. در این آیه، فضای ایجاب به فضای سب، زندگی به مرگ و دشت به بیابان بی آب و علف منتقل می‌یابد. بی اینکه این همه چرخش گردونه زندگی از آغاز تا پایان است و در این میان، بین زندگی طبیعی، حیات گیاه و حیات انسان، هیچ تفاوتی وجود ندارد. آن گاه واژه «مصرف» به «صرف» بری بی چنین حسی، یعنی دلالت بر دیگرگونی از حالتی به حالتی دیگر به کار می‌رود»^{۱۶}

«نه بخروج به زرد محتسب گونه نه بیج نثره مصفرا نه بجمعه خطامان»^{۱۷}

سپس به وسیله آن کشتیری را که رنگهای آن گوناگون است بیرون می‌آورد، سپس خشک می‌گردد. آن گاه آن را زرد و بی روح می‌بینی. سپس خاشاک می‌گردد.

در این آیه به یکی از آثار عظمت خداوند یعنی «مراحل حیات گیاه» اشاره شده است. باران از آسمان نازل می‌شود و سپس در درون زمین ذخیره شده و به صورت چشمه‌ها و قنات‌ها و چاه‌ها بیرون می‌آید. آن گاه «هر زمان رنگ» از گیاهان از این «آب بی رنگ» به وجود می‌آید. پس از آن، گیاه خشک می‌شود به گونه‌ای که آن را زرد و بی روح می‌بینی. تندباد از هر سو می‌وزد و آن را که سست شده است از جا می‌کند. سپس خداوند آن را درهم می‌شکند و خرد می‌کند.^{۱۸}

۱-۴- باغ زرد و پژمرده

در این آیه، اشاره به مذهب زین بار شده که اگر بادهای داغ و سوزان و با سرد و خشک و با توام با سموم فرستاده شود، به دنبال آن زرع و باغ، زرد و پژمرده می‌شود.

«وئن رستند ریح فروه مصفرا نضوا من بعده یکفرون»^{۱۹}

اگر مابادی آفت ز بفرستیه و (کشت خود را) و پژمرده ببینند، (مابوس شده و) قطعاً پس از آن کفران می‌کنند.

در این جا زرد نمایانگر سستی و بی حانی است.

۱-۵- زرد شوری

«چون این رنگ سمبل ارتباط با دیگران است اگر در برقراری ارتباط با دیگران مشکل دارید از رنگهای زرد در لباس استفاده کنید بی دلیل نیست که این رنگ نماد اداره پست است. این رنگ عظمت و شکوه را مجسم می‌کند»^{۲۰}

رنگ زرد رنگی گرم است، و خاصیت گرما بخشی آن در آیه ذیل برای بیان حجم زبانه آتش دوزخ و رنگ آن از عمق جهنم مد نظر قرار گرفته تا شدت آن را برای تاثیر در نفس انسان به تصور بکشد.

۱-۶- اینها ترمی بشر کالفصر کانه جمالت صفر»^{۲۱}

دوزخ چون کاخی بلند شراره می‌افکند، گویی (در سرعت و کثرت) همچون شتران زرد رنگی هستند (که به هر سو پراکنده می‌شوند).

در این آیه «جمالة» جمع «جمل» به معنی شتر و «صفر» جمع صفرا به معنی زرد است.

شراره را به شتران زرد موی تشبیه کرده است. که وجه تشبیه رنگ زرد، شعله و سرعت آن می‌باشد که نتیجه چنین حالتی حرارت بخشی زیاد است. یعنی شعله‌های جهنم همانند شتران زردی هستند که از نظر تندی با سرعت زیاد به هم می‌پیچند. بنا بر این حرارت بخشی یکی از خواص رنگ زرد می‌باشد.^{۲۲} یعنی با توجه به آیه سرعت بخشی و حرارت و گرما از خصوصیات رنگ زرد است.

«زرد از نظر سمبولیک به گرمای خورشید، شادمانی و سرخوشی بر می‌گردد. حس درک آن تندی و تیزی است.»

رنگ زرد سمبل خورشید است و نیز بین انسان و خورشید رابطه تنگاتنگی وجود دارد. صبح آفتابی، صبح لذت بخشی برای شروع کار و کوشش روزانه است ولی صبح ابری یا نیمه ابری روحیه فرد را ضایع می‌کند. در هر حال صبح با نمایان شده اشعه‌های زرد رنگ خورشید شروع کار و غروب پایان کار را نشان می‌دهد.

«رنگهای گرم، تحریک کننده، سبب فعالیت و جنب و جوش، الهام دهنده روشنی و شادی زندگی و مولد حرکت هستند»^{۲۳}

در قرآن از بعضی رنگهای دیگر هم به نیکی یاد شده است، که از جمله رنگ سبز است.

۲-۲- رنگ سبز

رنگ سبز زیباترین رنگی است که در قرآن هشت بار مطرح شده و به بساط بهشتیان و جامه‌های ابریشمی و حریرهای سبز رنگ آنان در آیاتی چند اشاره شده است.

رنگ سبز نماد رویش و حیات و زندگی است، در مذهب، رنگ سبز سمبل ایمان و عقیده، دین، فنا ناپذیری، ابدیت و عمق است این رنگ که بیشتر در اعیاد مورد استفاده دارد سمبل رستاخیز و

﴿ ۲-۱-۱ ﴾ خورشید سبز

حضرت یوسف (ع) بعد از اینکه توسط عزیز مصر (تحت تاثیر همسرش) به زندان افکنده شد. با دو تن دیگر از دربارین پادشاه در زندان بود حضرت یوسف (ع) خوابی که آنان دیده بودند را تعبیر نمود و همان گونه که گفت یکی از آن دو به دربار بازگشت و به عنوان «ساقی» به کار خود ادامه داد و دیگری اعمه شد؛ تا این که پادشاه خوابی دید. دانشمندان از تعبیر خواب عاجز ماندند. ناگهان «ساقی» به یاد یوسف (ع) در زندان افتاد. او با اجازه پادشاه به زندان آمد و تعبیر خواب را از وی پرسید. حضرت یوسف (ع) خواب را چنین تعبیر نمود: «کشور مصر هفت سال سرسبز خواهد بود و غم بسیاری نصیب مردم خواهد شد. به دنبال آن هفت سال، قحطی خواهد آمد که باید مردم از غلات ذخیره شده خود استفاده کنند.

«سبز رنگ دنیای سبز بخت و معمول عمل فتوستن است. این رنگ، رنگ رشد است. علامت پیشرفت فراوانی است» که به این امر در قرآن و تعبیر خواب حضرت یوسف (ع) اشاره شده است.

سبز رنگ گیاهان جهان، رنگ کدروفیس اسرار آمیز در گیر با فتوستن است وقتی که نور به زمین می رسد، آب و هوا عناصر خود را رها می کند و ذات وجود سبزی را بیرون می دهد، باروری، ارضاء آرامش و امید ارزش های مفهومی سبز، یعنی تداخل و اتفاق دانش و ایمان می باشند. اگر سبز به زردی یعنی به سنسبیه رنگ های زرد سبز وارد شود، نیروی جوانی و بهار طبیعت را احساس خواهیم کرد.

از نظر روانشناسان رنگ سبز آرامش بخش ترین رنگها و علامت زندگی، رویش و جاودانی است. این رنگ نشانه صیبت، تعادل و بهنجاری است و نیز سبز نماد حیات و زندگی است

﴿سبع سنبلات خضر و آخر یابسات﴾^{۲۶}

هفت خوشه سبز، و هفت خوشه خشکیده دیگر.

رنگ سبز در همه دنیا نشانی از پوشش گیاهی و رشد و نمو گیاهان است. «سبز رنگ طبیعت است. سبز سمبلی از رشد، هماهنگی، تازگی و باروری است. سبز شدیداً در افراد احساس امنیت ایجاد می کند»^{۲۷}

«سنابل» (خوشه ها) در صیغه جمع مونث، (سنبلات) زمانی می آید که با تانیث بر خرمی و سر

سبزی کشت دلالت کند و در «السنبلات الخضر» (خوشه های سبز) مانند گاو فربه و «السنبلات الیابسات» (خوشه های خشک) مانند گاو لاغر. هر گاه سر سبزی، بیشتر می شود، ثروت حیوانی هم بیشتر می شود؛ هر چند که گستره زمین های زیرکشت بیشتر می شود، مراتع نیز بیشتر می شوند. هر چه خشکسالی فراگیر شود، گرسنگی هم خواهد بود و در این حالت، خشکی، سبزی را می بلعد. چنان که امروز در پیشرفت بیابان ها و به هنگام از بین رفتن ثروت حیوانی، شاهد این پدیده هستیم و واقعا اگر کشت سبز و گاو فربه - به عنوان نمونه ای از حیوانات - از بین بروند، باید بر حیات انسانی خط پایان کشید.^{۲۸}

﴿ ۲-۲-۲ ﴾ سبزی دو بهشت

سبز رنگی ایده آل برای فضاهاست که ایجاد آرامش و تمرکز می کند. از آن جا که بهشت محل جاوید و دار قرار و آرامش بهشتیان نامیده شده پس از هر لحاظ این آرامش برای آنان فراهم می باشد حتی در نوع رنگ های به کار رفته در بهشت به همین دلیل رنگ بهشت، لباس و تخت بهشتیان سبز می باشد.

«مدهامتان»^{۲۹}

«آن دو بهشت در نهایت سبزی و خرمی هستند.»

«مدهامتان» از ماده «ادهیام» از ریشه «دهمه» است و در اصل به معنای سیاهی و تاریکی شب می باشد و به سبز پررنگ نیز اطلاق گردیده است و در مورد آن دو بهشت که در اوج خرمی و سرسبزی هستند، به کار برده شده است.:

امام کاظم (ع) فرمودند: ﴿ثَلَاثَةٌ يَجْلُونَ الْبَصَرَ: النَّظْرُ إِلَى الْخَضْرَاءِ وَالنَّظْرُ إِلَى الْمَاءِ الْجَارِيِ وَالنَّظْرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ﴾^{۳۰}

«سه چیز نور چشم را زیاد می کند: نگاه کردن به سبزه، نگاه کردن به آب روان و نگاه به صورت زیبا.»

﴿ ۲-۳-۳ ﴾ لباس سبز بهشتی

همان گونه سبزی در دنیا رنگ حاصلخیزی و فراوانی نعمت و شادی است، در آخرت نیز رنگ پاداش و زندگی، خوش و خرم است؛ زیرا در آن جا مومنان، جامه سبزی پوشند و بر تخت های سبز تکیه می دهند:

بهشتیان را جامه های آبریشمی سبز و دیبای ستبر در بر است .

با توجه به آیات ذکر شده به نظر می رسد که زیباترین رنگی که در قرآن مطرح شده رنگ سبز است که لباسهای بهشتیان و جامه آبریشمی و حریرهای سبز به آن تشبیه شده است.

«به نظر کاندیسکی رنگ سبز مطلق آرام بخش ترین رنگها است. این رنگ هیچ انعکاس موجی حاوی شادی و رنج و یأس ندارد و به هیچ طرفی در حرکت نیست، بلکه آرام و ساکن و راضی از خود است. ما اگر به آن رنگ نزد اضافه شود، زنده و چنانچه آبی اضافه شود، انعکاس دار می گردد.»

در جای دیگر می فرماید:

بنسوز تیب خضره ۳۳

و جامه های سبز از برین نازک و حریر ستبر می پوشند رنگ سبز انتقال دهنده شادی انبساط خاطر و بهجت است.

چنان که بهشت سرسبز سرور و شادی است، به طبع رنگهای به کار رفته در آن نیز این احساس را دو چندان به بهشتیان منتقل خواهد نمود.

۲-۶ - نخت سبز رنگ

از رنگ سبز به عنوان یک رنگ زیبا و دلنشین، زیاد سخن به میان آمده حتی تکیه گاه های بهشتیان را با رنگ سبز معرفی کرده است:

این رنگ و ایمان معنوی را نشان می دهد. سر سبزی طبیعت انسان به حیات اخروی دلالت می کند.

مُنكثین عنی ز فرف خضر و عبقری حسان ۳۴

بهشتیان بر تختهایی تکیه زده اند که با بهترین و زیباترین پارچه های سبزرنگ پوشانده شده است. سبز در سیستم عصبی اثر می کند. تعدیل کننده هیجانان و اضطرابات است. در تحریکات عصبی، بی خوابی ها و خستگی اثر مفیدی دارد. فشار را پایین می آورد. با منبسط ساختن رگ ها، انسان احساس حرارت می کند. آرام کننده است و استعمال آن هیچ عکس العملی را نشان نمی دهد.

سبز نشانه ای از رستخیز و صعود روحانی به عالم بالاست که از طریق تجدید حیات طبیعت و

به عقیده برخی رنگ سبز، اندوه را از دل می برد. گذشتگان نگاه کردن به جویبار، سبزه زار و رخسار زیبا را سبب از بین رفتن اندوه دل می دانسته اند.

۲-۵ - شاخه های سبز، زمین سر سبز

زمینی که آثار حیات از او رخت بر بسته بود و چهره ای زشت و تیره داشت با نزول قطرات حیات بخش باران بوسیله گیاهان سرسبز در پرتو نزول باران زنده شد، این مسئله حیات و مرگ است رنگ سبز نشانگر طراوت و زندگی است چرا که طبیعت با این رنگ لباس حیات به تن می کند. رنگ سبز طبیعت علامت بهار، جوانی و رشد و نمو می باشد. آب مایه حیات است.

الم تر ان الله انزل من السماء ماء فتصبح الارض مخضرة ان الله لطیف خبیر ۳۶

آیا ندیدی خداوند از آسمان، آبی فرستاد. و زمین گردید که همانا خدا به دقیق ترین امور عالم آگاه است.

در قرآن کریم واژه «خضرا» برای اشاره به گیاهی به کار می رود که پس از باریدن باران بر آن زمین رسته باشد.

فاخرجنا منه خضرا نخرج متراكبا و من النخل من طلعه ا فتوان دانه ۳۷

و از آن گیاه، جوانه سبزی خارج ساختیم؛ که از آن دانه های متراکمی بر می آوریم . و از شکوفه درخت خرما شکوفه هایی با رشته های باریک بیرون فرستادیم.

در سلول گیاهی کیسه های غشایی هست که در آن موادی درست می شود که کلروفیل نامیده می شود. کلروفیل به معنی «ماده سبز گیاهی و سبزینه» است که معادل آن در عربی «خضیر» است (یعنی همان چیزیکه در آیه مطرح شده است). این ماده سبز (خضر) انرژی نوری خورشید را جذب می کند و به انرژی شیمایی تبدیل می کند.

«سبز رنگ بهار و رویش طبیعت است، در آغاز بهار رنگ سبز روشن شاخ و برگ گیاهان با تلالو و سر زندگی خود نشاط طبیعت را به جسم و جان انسان منتقل می کند و تنوع رنگ های سبز نو شدن جاودانه طبیعت را نوید می دهند، سبز رنگ امید و زندگی دوباره است.» ۳۸

در روانشناسی رنگها؛ سبز رنگ طبیعت، رنگ نیروی تعادل، رنگ پیشرفت ذهنی و بدنی است. سبز نشان هماهنگی و اثر خوشایند بر دستگاه عصبی است. به همین سبب قرآن باغ ها و درختان سبز را بهجت آور ذکر می کند. رنگ سبز طبیعی مربوط به گیاهان است و اجتماع آنها که حدیقه

را می‌سازد مهمترین تیرش این است که دارنده بهجت اند و در این صورت سبز، رنگ نیکویی است که شادمانی از آن ظاهر می‌شود و سرور آور است

۳- رنگ آبی

اصولاً رنگ آبی یک رنگ مقدس در فرهنگ دین اسلام است و چون آسمان به رنگ آبی است و جایگاه فرشته‌ها و موجودات پاک است دارای تقدس می‌باشد. گنبدهای آبی رنگ و نیز مناره‌های آبی همانند پی بین زمین و آسمان محسوب می‌شوند. اولین رنگی که پدید آمد آبی بود. در آن زمان نه گیاهان بود... بعد از آبی آسمانی، آبی دریایی، سبز کدو و فیل گیاه و آن گاه گیاهان و حیوانات کره خاکی را از رنگ‌های گوناگون خود، متمسک ساختند.^{۳۹}

آبی دارای قدرتی است همانند قدرت ضیعت در زمستان، هنگامی که تمامی جوانه‌ها و رویشها در ضمت و سکوت بنهس می‌شوند، آبی همیشه سایه دار است. در نهایت عظمت خود به تاریکی می‌گراید، هیچ نفس شدنی نیست. ولی معدنک مانند جو شفاف همیشه وجود دارد. در جو زمین آبی از روشن‌ترین نیست. تا عمیق‌ترین آبی - سیاه آسمان، هنگام شب، متغیر است. آبی روان ما را با امواج ایمان به مسافات بی انتهای روح سوق می‌دهد. آبی برای ما به مفهوم ایمان است.^{۴۰} رنگ‌هایی که در ناحیه آبی ضیف قرار دارند، رنگ‌های سرد نامیده می‌شوند، رنگ آبی یکی از رنگ‌های غالب در ضیعت است. که سبب تعدیل در نیازهای روانی و روحی انسان خواهد بود. هنگامی که نور جو رسیده به هوی بالای زمین اجوا که مملو از ذرات ریز و کوچک گرد و غبار است می‌رسد، بیشتر رنگ‌ها به ر حتی می‌تواند زمین این ذرات عبور نماید و تنها رنگ آبی به وسیله این ذرات منعکس و می‌شود. به همین دلیل ما آسمان را آبی می‌بینیم.^{۴۱}

﴿انا زینا السماء الدنيا بزینه الكواكب﴾^{۴۲}

ما آسمان این دنیا را به ستارگان آراستیم.

«ستارگان در شب پدیدار می‌شوند. در حقیقت نقاط زرد رنگ روشنی که در دل صفحه آبی تیره شب می‌درخشند، آبی و زرد، دو رنگ متضاد هم و شاید نقاط امید و چراغ‌های زیبا و تابنده ظلمات و تاریکی»^{۴۳}

آبی رنگ آب و آسمان است که نشان دهنده آرامش کامل است. سیستم اعصاب مرکزی را تسکین می‌دهد. و با عمق احساسات ارتباط دارد. «آبی سمبلی از حقیقت، صداقت، خرد، صمیمیت، هوش، ایمان، راستی و بهشت است، که هم از نظر معنوی و هم فیزیکی مفید می‌باشد. سوخت

و ساز را آرام کرده و باعث ایجاد نوعی احساس آرامش می‌شود آن را باعث آسودگی و آرامش خیال می‌دانند.»^{۴۴}

«رنگ آبی از نظر معنوی بسیار عمیق و احترام برانگیز است. از نیروی آسمانی و بیکرانه ای برخوردار است که می‌تواند مخاطبین خود را با تاملی درونی فرا بخواند. آسمان روز جلوه سرزنده، فعال و با طراوت آبی را به نمایش می‌گذارد و آسمان شب عظمت و شکوه آبی تیره، بسیار عمیق و رازآمیز را معنی می‌کند. به ویژه وقتی ستاره‌های زرد رنگ به روی آن می‌درخشند عمق معانی و رازهای عالم را با سکوتی سرشار از معنویت منتشر می‌کند.»^{۴۵}

* ۴- رنگ قرمز

قرمز انرژی دهنده و محرک بسیار نیرومندی است. از تاثیر پرتو قرمز بر هموگلوبین انرژی بدن رو به فرونی گذارده، حرارت بدن بالا می‌رود و گردش خون بهتر می‌شود.

رنگ قرمز، رنگی گرم و منبسط است، رنگی زنده و در عین حال پر نیرو و مصمم به نظر می‌رسد.^{۴۶}

در قرآن رنگ سرخ و قرمز به عنوان رنگ‌های روز قیامت شناخته می‌شود.

* ۴-۱- پشم قرمز

«قرمز چنان تابندگی دارد که گویی مملو از گرمی اندرونی است. گرمی قرمز با نارنجی نیروی آتشین شدید می‌شود. قرمز حکایت از جهان سوزان، جنگ و شورش و شیطانی می‌کند. قرمز همچون آتش زبانه کش است»^{۴۷}. به همین علت در قرآن کریم برای نشان دادن عظمت روز رستاخیز از این رنگ نام برده شده است. این معتقد است: «رنگ قرمز می‌تواند تمام درجات واسطه ای بین حالات دوزخ و مشوم روی سیاه گرفته تا رنگ گلگون لطیف و فرشته وش، بین حالات درونی تا علوی، نوسان داشته باشد»^{۴۸} از آن جا روز قیامت به "روز ترس بزرگ" مشهور است حالت ترس و هراس برای همه وجود دارد و وجود رنگ قرمز در این روز این حالت را تشدید خواهد کرد.

﴿و تكون الجبال كالعهن المنفوش﴾^{۴۹}

و کوه‌ها مانند پشم زده شده (پشم قرمز) رنگین شود.

بعضی گفته‌اند "عهن" به معنای پشم قرمز است. این تشبیه اشاره دارد به اینکه در آن روز کوهها

که رنگهای مختلف دارند - زنبق - قیامت متلاشی. و چون پشم حلاجی شده می گردند.

نکته حائز اهمیت در - رنگ قرمز این است که هنگام انعکاس رنگ قرمز از اجسام قرمز به دلیل بالا بودن طول موج آن و در نتیجه کشش زیاد این نور نسبت به نورهای دیگر اثر تحریکی آن زیاد است. کوههایی که در روز قیامت به حرکت درآمده و متلاشی می گردند و به صورت غباری در آسمان در می آیند - به صورت پشم می شوند که تنها رنگی از آنها نمایان است و این رنگ قرمز باعث تحریک و بیگانگی همه انسانیت می شود.

❖ ۴-۲- گل سرخ رنگ قرمز

قرمز رنگ شعله های آتش و حور است. و در آیه ۳۷ سوره الرحمن نیز سرخی دگرگونیهای صفحه آسمان به هنگام قیامت به این رنگ تشبیه شده است با این بیان که:

«فإذا انشقت السماء فكانت وردة كالدهان»^{۵۱}

در آن هنگام که آسمان شکافته شود و همچون روغن مذاب گنگون گردد (حوادث هولناکی رخ می دهد که تاب تحمل آن را نخرید داشت!

طبری به نقل از برخی از مفسران در توضیح «ورده» می گوید: مقصود خداوند از «ورده» رنگ گلی است. کلمه «ورده» در این آیه به معنای گل سرخ تداعی کننده سرخی آسمان در هنگام قیامت است. که وجه تشبیه همان گرم بودن و فعال بودن زیاد است.

گرچه گیاهان رنگ هری گونه ای دارند ولی بیشتر قرمز رنگ هستند. از این رو آسمان روز قیامت به گل سرخ تشبیه شده است. وی در توضیح «اندهان» آورده: آسمان روز قیامت مانند روغن های رنگارنگی است که پاره ای از آن ها بر پاره ای دیگر ریخته می شود.^{۵۱}

روز قیامت به سبب عظمتی که درد انسان ها در حال فرار از یکدیگرند و به دنبال محل امنی می گردند. رنگ قرمز گرچه صورت رنگ غالب باشد در محیط احساس هیجان و ناآرامی ایجاد می کند.^{۵۲}

❖ ۴-۳- راه قرمز

خداوند متعال از رنگ قرمز به عنوان رنگ کوهها در جاده های پر پیچ و خم کوهستانی تعبیر آورده است و می فرماید:

﴿ومن الجبال جدد بيض وحمر مختلف ألوانها وغرابيب سود﴾^{۵۳}

و از برخی کوه ها راهها و جاده هایی سفید و سرخ و به رنگهای مختلف و سیاه پر رنگ آفریدیم. که با اندکی تامل در آیه فوق به جایگاه رنگ قرمز در علم زمین شناسی پی می بریم زیرا کوههای سرخ رنگ منبع عظیم آتشفشانی هستند و مدام در حالت تلاطم می باشند. که نماد اصلی این کوهها، گرم و فعال بودن آنها است به همین علت در اثر تغییرات جغرافیایی شروع به فوران می کنند.

قرمز رنگ بسیار قوی ای می باشد. رنگ قرمز بر سوخت و ساز بدن تاثیر گذاشته، تنفس را شدت می بخشد و فشار خون را افزایش می دهد. امکان دید بالایی دارد و به همین جهت در طراحی علائم هشدار، چراغهای راهنما و وسائلی مانند وسائل آتش نشانی که باید سریع برداشته شوند از این رنگ استفاده می گردد که همگی نشان از توجه دادن و آگاه نمودن افراد نسبت به مسئله خاصی است.

❖ منابع و ماخذ:

- ۱- محدثی، جواد، ۱۳۷۶، هنر در قلمرو مکتب، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۴۶.
- ۲- حسینی راد، عبدالمجید، ۱۳۸۴، مبانی هنرهای تجسمی، شرکت چاپ کتابهای درسی ایران، تهران.
- ۳- نور / ۴۰.
- ۴- دریا و اقیانوس های ژرف، WWW.IT-IS-TRUTH.ORG، مترجم: خانم نیره اصفهانی.
- ۵- جلالی فخر، فرشته، ۱۳۸۳، www.sharghnewspaper.com.
- ۶- www.yahoo.com, cohor psychology.
- ۷- دباغی، معصومه، www.aftab.ir.
- ۸- جودی مارتین، ترکیب رنگ ترجمه پریسا محقق زاده، انتشارات مارلیک.
- ۹- بقره/ ۶۹.
- ۱۰- حاجتی، محمد امین، ۱۳۸۳، اثر تربیتی رنگ چگونه استفاده از رنگ در زندگی، نشر جمال، ص ۲۰.
- ۱۱- محدثی جواد، هنر در قلمرو مکتب، ص ۴۶.

- ۱۲- پاولین وینز، ۱۳۷۴، رنگ درمانی، مترجم فرجی، مرجان، انتشارات درسا، ص ۱۲۷.
- ۱۳- اکبر زاده، مهد علی، ۱۳۷۳، رنگ و تربیت، ص ۷۰.
- ۱۴- حدید/۲۰.
- ۱۵- مارکس نوش، روانشناسی رنگ ها، ترجمه نیلا مهرآدبی، انتشارات حسام، ۱۳۷۰، ص ۹۰.
- ۱۶- حنفی، حسن، گونه گونی رنگ در قرآن کریم، مترجم انصاری، مسعود، مجله گلستان قرآن، شماره ۲۰۴، ص ۵۱.
- ۱۷- زمر/۳۱.
- ۱۸- کریمی نیا، محمد مهدی، رنگ ها در قرآن، مجله دیدار آشنا، شماره ۱۸.
- ۱۹- زم/۵۱.
- ۲۰- عباس نژاد، محسن، فغفور مغربی، حمید، اشرف، علیرضا، ...، قرآن و علوم طبیعی، انتشارات بنیاد پژوهشهای قرآنی حوزه و دانشگاه و انتشارات واحد مشهد، مشهد، ۱۳۸۵، ص ۴۳۵.
- ۲۱- مرسلات/۳۲.
- ۲۲- رنگ زرد از منظر آیات و روایات، www.aftab.ir
- ۲۳- اولیوریو فراری، نقاشی کودکان، ص ۹۸.
- ۲۴- عباس نژاد، محسن، فغفور مغربی، حمید، اشرف، علیرضا، ...، قرآن و علوم طبیعی، ص ۴۳۵.
- ۲۵- ایتن، عناصر رنگ، ۱۹۷۸، ترجمه حسن ملجایی، انتشارات دانش تایپ، ص ۱۳۳.
- ۲۶- یوسف/۴۶.
- ۲۷- سمبل های رنگ ها www.world30P.com
- ۲۸- حنفی؛ حسن، گونه گونی رنگ در قرآن کریم، ص ۵۴.
- ۲۹- الرحمن / ۷۶.
- ۳۰- مجلسی، محمد باقر، بحارالانوارالجامعه لدرر اخبارالائمة الاطهار، موسسه الوفاء، لبنان، بیروت، سوم، ۱۹۸۳م- ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۴، ص ۴۵، ح ۱۰.
- ۳۱- دهر/۲۱.
- ۳۲- اولیوریو فراری، نقاشی کودکان، ص ۹۸.
- ۳۳- کهن/۳۱.

- ۳۴- الرحمن/۷۶.
- ۳۵- حسینی زاد، عبدالمجید، مبانی هنرهای تجسمی ص ۱۶۶.
- ۳۶- حج/۶۳.
- ۳۷- انعام/۹۹.
- ۳۸- حسینی زاد، عبدالمجید، مبانی هنرهای تجسمی، ص ۱۶۶.
- ۳۹- حجتی، محمد امین، اثر تربیتی رنگ، ص ۱۳.
- ۴۰- ایتن، عناصر رنگ، ص ۱۳۲.
- ۴۱- فرزانه، ناصر، ۱۳۷۵، رنگ و طبیعت (بخشی از دانش رنگها)، انتشارات تهران، ص ۷۰.
- ۴۲- صافات/۷.
- ۴۳- اکبر زاده مهد علی، رنگ و تربیت، ص ۵۵.
- ۴۴- سمبل های رنگ ها در حدیث، حدیث زرس، حدیث زرس، حدیث زرس.
- ۴۵- حسینی زاد، ۱۳۸۴، ص ۱۶۴.
- ۴۶- اولیوریو فراری، آنا، نقاشی کودکان، ص ۹۹.
- ۴۷- ایتن، عناصر رنگ، ص ۱۲۹.
- ۴۸- همان، ص ۱۳۲.
- ۴۹- قارعه/۵.
- ۵۰- الرحمن/۳۷.
- ۵۱- مجمع البیان، ج ۵، ص ۳۱۱.
- ۵۲- www.aftab.ir
- ۵۳- فاطر/۲۷.